

ilgili bölümünü İbrâhim es-Sâmerrâî *Kitâbü'n-Nahîl* adıyla yayımlamıştı (*el-Mevrid*, I/1-2 [Bağdad 1971]). 2. *Şevku'l-müşteham fî ma'rifeti rumûzî'l-aqlâm*. İbrânî, Grek ve Hint kültürlerinde meşhur bazı şahıslara atfedilmiş, burç ve gezegenlerin sembolü sayılan doksan üç gizli (mestûr) alfabeyi içermektedir. Büyü ve tılsım yapımında kullanıldığı bilinen şifre mahiyetindeki bu yazılar genellikle bâtinî eğilim taşıyan anlam ilgisini çekmiştir. Eser Joseph F. von Hammer-Purgstall tarafından yayımlanmıştır (London 1806). 3. *Kitâbü Tenkelûşe el-Bâbilî fî şuveri burûcî'l-felek ve mâ tedüllü 'aleyhi min ahvâli'l-mevlûdîn*. Bâbil kültürüne ait olan eserin müellifi, yedi gezegeni sembolize etmek üzere yapılan yedi tapınaktan birinin bakımıyla görevli Tenkelûşe adındaki bir bilginidir (İbnü'n-Nedîm, s. 377). Milâttan sonra I. yüzyıl civarında yazıldığı sanılan eser Arapça'dan önce VI. yüzyılda Pehlevîce'ye tercüme edilmiştir. 4. *Kitâbü's-Sümûm*. Zehirlerle ilgili iki ayrı risâlenin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuştur; bunlardan ilki Akukukalı Suhab Sat'a, ikincisi Yerbûke en-Nabatî'ye aittir. Cündişâpûr tıp çevrelerinde kullanılan zehirlere dair bir el kitabı mahiyetindeki eser bakma ile öldüren şeyler, korkutan seslerin yol açtığı ölümler, koklamak suretiyle öldüren zehirler, yeme ve içme yoluyla öldüren şeyler, dokunulduğunda öldüren zehirler gibi çeşitli bölümlere ayrılmıştır. Sekizinci bölümden sonrası yılan, akrep ve örümcek sokmalarının sebep olduğu zehirlenmelerle kuduz köpek ısırmasının yol açtığı ölümleri anlatmaktadır. Martin Levey kitabı İngilizce'ye çevirerek *The Book on Poison of Ibn Wahshiya and its Relation to Early Indian and Greek Text* adıyla yayımlamıştır (Philadelphia 1966). 5. *Kitâbü'l-Edvâr el-kebir 'alâ mezhebi'n-Nabağ (el-Uşûlü'l-kebir)*. Simyaya dair olup dokuz risâleden meydana gelmiştir. İbnü'l-Mitrân esere *İhtişâru Kitâbi'l-Edvâr li'l-İskenderânîyyîn* adıyla bir muhtasar yazmıştır. 6. *Esrârü'l-felek*. İbn Vahşîyye, *el-Filâhatü'n-Nabağîyye'nin* mukaddimesinde adını *Kitâbü Devenây el-Bâbilî fî esrârî'l-felek ve'l-ahkâm 'ale'l-havâdis min harekâtî'n-nücûm* şeklinde verir ve Arapça'ya çevirdiği ilk kitap olduğunu, asıl metnin 2000 varak tuttuğunu ve uzunluğundan dolayı sadece baş kısmından bir bölümü tercümeyle yetindiğini söyler (I, 8).

Kaynaklarda İbn Vahşîyye'ye isnat edilen diğer eserler de şunlardır: *Esrârü*

Utarid, Uşûlü'l-hikme, er-Riyâse fî 'ilmi'l-firâse, Risâle fî ma'rifeti'l-hacer, Sidretü'l-müntehâ, eş-Şevâhid fî'l-haceri'l-vâhid, et-Tılsimât, Kitâbü Bâlnûs el-Hakîm, Keşfü'r-rumûz ve işâretü'l-hükemâ' ile'l-haceri'l-a'zam, Meâlî'u'l-envâr fî'l-hikme, el-Vâzih fî tertibi'l-'amelî'l-vâzih, el-Heyâkil ve't-temâsil (İbn Vahşîyye'nin eserleri için bk. İbnü'n-Nedîm, s. 433, 504-505; Sezgin, IV, 282-283; VII, 77-79, 161; *EP* [İng.], III, 964-965; *DMBİ*, V, 68-69).

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Wahshiya, *The Book of Nabatean Agriculture. Al-Filâha al-Nabağîya* (nşr. Fuat Sezgin), I-VII, Frankfurt 1984, neşreden giriş; ayrıca bk. tür.yer.; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 342, 377, 433, 504-505; İbnü'l-Kiftî, *İhbârü'l-ulemâ'* (Lippert), s. 104-105; Brockelmann, *GAL*, I, 280-281; *Suppl.*, I, 430-431; Sarton, *Introduction*, I, 634-635; Sezgin, *GAS*, IV, 282-283, 326-327; VII, 77-79; Ullmann, *Die Medizin*, s. 328-331; a.mlf., *Die Natur und Geheimmwissenschaften*, s. 440-442; Sami K. Hamarneh, "İbn Vahshiyaya", *DSB*, XIV, 117-119; George O. S. Darby, "İbn Wahshiya in Mediaeval Spanish Literature", *ISIS*, XXXIII/90 (1941), s. 433-438; T. Fahd, "İbn Vahshiyaya", *EP* (İng.), III, 963-965; Muhammed Ali Mevlevî, "İbn Vahşîyye", *DMBİ*, V, 67-76.

MAHMUT KAYA

İBN VÂRE

(ابن وارة)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Müslim b. Osmân b. Vâre er-Râzî (ö. 270/884)

Hadis hâfızı.

190 (805-806) yılı civarında Rey'de doğdu; büyük dedesine nisbetle İbn Vâre diye anıldı. Tahsil için yaptığı uzun yolculukları sırasında Ebû Âsım en-Nebîl, Muhammed b. Yûsuf el-Firyânî, Ebû Nuaym Fazl b. Dükeyn, Kabîsa b. Ukke, Ubeydullah b. Mûsâ el-Absî, Ebû Müshir, İbn Ziyâd en-Nisâbü'rî, İbn Ebû'l-Cârûd, Ârim el-Basrî gibi hocalardan hadis öğrendi. Kendisinden yaşça büyük olan Zühli ile Ali b. Medîni, Ebû Avâne el-İsferâyîni, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Hâtım er-Râzî, İbn Ebû Hâtım, Nesâî, İbn Ebû Dâvûd, Hüseyin b. İsmâil el-Mehâmîlî ve *el-Câmi'u's-şahîh*'inde yer vermemesine rağmen Bu-hârî ondan rivayette bulunan talebeleridir. İbn Vâre'nin Süfyân b. Uyeyne ve Yahyâ b. Saîd el-Kattân'dan hadis dinlediği ileri sürülmüş, ancak bunun doğru olmadığı belirtilmiştir (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 31). İbn Vâre Ramazan 270'te (Mart 884) Rey'de vefat etti. Bazı kaynaklarda onun 265'te (878-79) öldüğü söy-

lenmekteyse de Zehebî bunun doğru olmadığını kaydetmiştir (a.g.e., XIII, 31).

Hadis otoritelerinin güçlü bir hâfizaya sahip olduğunu bildirdikleri İbn Vâre'yi Nesâî ve İbn Ebû Hâtım güvenilir olarak tanıtmakta, Ebû Ca'fer et-Tahâvî de onun hadis ilmini iyi bildiğini söylemektedir. Ebû Zür'a'nın, yanına geldiğinde kalkıp İbn Vâre'yi kendi yerine oturtması ona verdiği değeri göstermesi bakımından önemlidir (Hatîb, III, 259). Kibirli olduğu zikredilen İbn Vâre kendini "ebû'l-hadis, ümmü'l-hadis, zür-rıhleteyn" gibi sıfatlarla tanıtır. Bu huyu sebebiyle Süleyman b. Dâvûd eş-Şâzekûnî ve Ebû Küreyb el-Hemdânî gibi âlimler ona hadis rivayet etmemişlerdir. Çevresindeki insanlar kendisinden hadis dinlemek istedikleri halde zaman zaman rivayete ara vermesinin de bu kişiliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

Sâlih b. Ahmed b. Hanbel'in *Sîretü İmâm Ahmed b. Hanbel* adlı eserini rivayet eden İbn Vâre'nin (Sezgin, I, 503) pek çok eseri bulunduğu belirtilmekteyse de (*Hediyetü'l-'ârifin*, II, 18; Kehhâle, XII, 21) bunlardan hiçbirinin adı zikredilmemekte ve günümüze ulaşmış kaynakları bilinmemektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Ebû Hâtım, *el-Cerh ve't-ta'dil*, VIII, 79-80; İbn Hibbân, *eş-Sikât*, IX, 150; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, III, 256-260; İbn Ebû Ya'la, *Tabakâtü'l-Hanâbile*, I, 324; Mizzi, *Tehzibü'l-Kemâl*, XXVI, 444-452; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam* (Atâ), XII, 204-205; Zehebî, *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 575-577; a.mlf., *A'lâmü'n-nübelâ'*, XIII, 28-32; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 261-280*, s. 176-178; Safedî, *el-Vâfi*, V, 27; İbn Hacer, *Tehzibü'l-Tehzib*, IX, 451-453; Süyûtî, *Tabakâtü'l-huffâz* (Lecne), s. 261; Hazrecî, *Hulâşatü Tehzib*, s. 359; *Hediyetü'l-'ârifin*, II, 18; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XII, 21; Sezgin, *GAS*, I, 503.

ALİ AKYÜZ

İBN VÂSİL

(ابن واصل)

Ebû Abdillâh Cemâlüddîn Muhammed b. Sâlim b. Nasrillâh et-Temîmî el-Hamevî eş-Şâfî (ö. 697/1298)

Eyyübî dönemi tarihçisi.

2 Şevval 604'te (20 Nisan 1208) Hama'da doğdu. Babası Sâlim b. Nasrullah, Eyyübîler'den Dimaşk hâkimi el-Melikü'l-Muazzam İsa ve oğlu el-Melikü'n-Nâsır Dâvûd'un hizmetinde bulunmuş, bir müddet Hama ve Maarretünnu'mân kadılığı görevini yürütmüştür. Çocukluğu Hama'da